

KNIHOVNA ANTICKÉ TRADICE

SV. 18

PLATÓN

Ústava

PRAHA
2001

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Městská knihovna
knih. 1 odd. 1

L 9994

ex.: 1

Translation, Preface, Notes © František Novotný

© OIKOYMENH, 2001

ISBN 80-86005-28-3, druhé vydání

ISBN 80-7298-024-6, třetí vydání

Obsah

<i>Předmluva (Fr. Novotný)</i>	VII
<i>O Platónově Státě (Em. Peroutka)</i>	XVIII

Kniha první	3
-----------------------	---

V Peiraieu a v domě Kefalově. Rozmluva o stáří. Co je spravedlnost? Výklad Polemarchův. Thrasymachos dokazuje, že spravedlivé jest, co prospívá silnějšímu. Sókratova obrana spravedlnosti.

Kniha druhá	38
-----------------------	----

Glaukón: spravedlnost jest pomoc z nouze. Adeimantos: třeba zkoumati spravedlnost samu o sobě. Sókratés počíná zkoumati spravedlnost ve velkém měřítku, v obci. Vznik obce, dělení práce. Výběr a výchova strážců. Výchova músická a gymnastická. Kritika bájí, zejména o bozích.

Kniha třetí	70
-----------------------	----

Výchova k statečnosti, k pravdomluvnosti, k uměřenosti. O slohu básní; odsouzení básnictví dramatického. O hudbě, harmonii a rytmu. Výchova tělesná. Mýtus o přirozeném základu tříd. Strážcové nesmějí míti soukromého jmění.

Kniha čtvrtá	108
------------------------	-----

Jednotnost ideální obce. Moudrost, statečnost, uměřenost obce. Spravedlnost jest v tom, že každý koná své dílo. Spravedlnost v jednotlivém člověku. Tři složky duše, rozum, vznětlivost a žádostivost. Formy ústavního zřízení.

Kniha pátá	141
----------------------	-----

Ženy ve třídě strážců konají stejné práce a jsou stejně vychovávány jako muži. U strážců není rodinného života. Eugenická

opatření. Společenství zájmů je prospěšné. Chování ve válce. Požadavek, aby vládli filosofové. Kdo je filosof.

Kniha šestá	180
Vlastnosti filosofů. Příčiny špatné pověsti filosofů. Dokonalé zřízení je možné. Cíl filosofické výchovy jest idea dobra. Svět viditelný a svět pomyslný.	

Kniha sedmá	213
Podobenství o podzemní jeskyni. Smysl vzdělávání. Vzdělávání odbornými vědami. Dialektika. Podmínky a postup výchovy budoucích strážců.	

Kniha osmá	245
Opakování hlavních zásad. Druhy ústav a povah. Postupné zhoršování ústavní formy. Timokracie, timokratický člověk. Oligarchie, oligarchický člověk. Demokracie, demokratický člověk. Tyranie.	

Kniha devátá	277
Tyranský člověk. Seřazení druhů povah podle blaženosti. Prává rozkoš. Vláda v člověku i v obci náleží činiteli rozumnému.	

Kniha desátá	305
Umění básnické. Podstata a cena napodobování. Kritika básnictví, zejména Homéra a tragédie. Duše jest nesmrtelná. Odměny spravedlnosti na tomto světě. Vypravování Érovo o osudech duší na onom světě. Závěr.	

Poznámky	337
--------------------	-----

Předmluva

K soustavnému hledání nového státu přivedla Platóna bolest.

Když na sklonku svého života vydává účty ze svého poměru k rod-
ným Athénám, vzpomíná, že byl ve svých chlapeckých letech jako
jiní: těšil se, že až dospěje v občana, hned vstoupí do politického
života. Nebylo k tomu potřebí ani zvláštního rozhodování, neboť jeho
rod, schopnosti a vychování mu samy ukazovaly místo ve veřejné
činnosti. Naopak osobní city byly příčinou, že se od tohoto místa
odvrátil.

Radikální demokracie athénská dobojovala roku 404 př. Kr. svůj
boj se Spartou; poražené Athény přijaly od vítěze nový ústavní pře-
vrat ve prospěch oligarchické vlády třiceti. Platónovi bylo tehdy
23 let; program nové vlády byl jistě blízký jeho smýšlení a přátelské
i příbuzenské svazky s některými jejími členy jej přímo volaly ke
společné práci. Ale v té době byl Platón již žákem Sókratovým,
a když vláda třiceti se stala ve skutečnosti hrůzovládou, s odporem se
od ní odvrátil. Oddaný žák tu následoval svého učitele, jenž měl ve
své osobní věci příležitost opřít se vládnoucímú násilí silou svého
přesvědčení. A jistě i Platón sám byl tehdy již uvědomělým mužem
pevného mravního směru; než kouzlo velikého učitele tušíme
i v tomto obratu jeho politických sympatií.

S pádem vlády třiceti a obnovením demokracie vrátila se Platónovi
naděje na činnou účast v politickém životě. Eukleidovy reformy v
letech 403–403 slibovaly obci klidnější vývoj obnovením Solóno-
vých a Kleisthenových základů athénské republiky. Ale právě tato
obrozená demokracie zvrátila v něm svými dalšími činy nadobro
víru, že by veřejný život, tak jak jest, byl schopen a měl dobrou vůli
učiníti směrnicí svých činů spravedlnost: odsouzení Sókratovo učini-
lo Platóna vyhnancem ve vlastní obci, kritizujícím zlo a hledajícím
dobro. „Když jsem se díval na ten vír veřejného života, dostával jsem
nakonec závrať; neustal jsem sice uvažovati o možnosti jeho nápravy,

PŘEDMLUVA

ale čekal jsem na příhodnou dobu pro činné vystoupení. Konečně však jsem usoudil o všech nynějších obcích, že všechny mají špatné zřízení – neboť soustavy jejich zákonů nelze skoro ani zhojiti bez nějakého zvláštního opatření, podporovaného štěstím –, a byl jsem přinucen říci k chvále pravé filosofie, že jen z jejího stanoviště lze dokonale uviděti spravedlnost života veřejného i soukromého: že tedy pokolení lidské nevyjde z běd, dokud se buď praví a opravdoví filosofové nedostanou k vládě, nebo náčelníci v obcích nějakým řízením božím se vážně neoddají filosofii.“ Tak líčí Platón ve svých vzpomínkách zrození svého drahého a vždy pečlivě střeženého ideálu o filosofu-vládci. Velké otřesy a převraty vnějších událostí otevřely jeho myšlení řečiště, ve kterém zůstalo se svou bolestnou láskou k lidem až do konce.

Řecký člověk cítil a myslel občansky; řecký filosof nemohl vytvořiti politické teorie. Tou arci nebyla jednoduše pravidla občanské moudrosti, aforismy, odvozené z tradičního života a vyslovované ústy básníků: více se jí blížily úvahy soustředěné kolem tří poznatých typů ústavy, monarchie, oligarchie a demokracie. Ale ani zde nebylo dosti kritické tvořivosti, dokud se myslitel nevybavil z tradiční jednoty občana a státu, v níž občan vlastně zanikal a stát byl vším. Teprve když sofisté 5. století postavili pojem člověka nad pojem občana a hlásali individuální etiku s právem subjektivní kritiky, byl dán zkoumateli náležitý odstup a v nově vytvořené dvojici člověk – stát poznán veliký problém. Jedno řešení tohoto problému podali sami sofisté. Stát jest jim pomocí z nouze, útočištěm, které si vytvořili lidé slabí; proti tomuto smluvnímu právu slabých stojí silný se svým právem přirozeným. Snaha silného toto své právo uplatniti vede ho k tomu, že si hledí společnost uvést do svých služeb; aby mohl užívati státního zřízení jako nástroje, zmocňuje se jeho otěží, dostává se do popředí: silný muž-vládce jest ideál sofistův.

Sókratés přijal sofistický problém, ale neuznal sofistického přirozeného práva, poněvadž mu neposkytovalo pevné směrnice, po jaké zatoužil jeho jasný rozum, nesvedený povrchnostmi denního života, a přece v něm stále zůstávající. Takovou směrnici mu dal pojem absolutna; jím byla dvojice člověk – stát postavena na nový základ a ukázala se nová její syntéza, zároveň syntéza politiky a etiky.

PŘEDMLUVA

Nemůžeme vědět, až kam dovedl Sókratés sám dílo tohoto myšlení a kde je od něho přejal Platón. Jistě jest prací Platónovou vytvoření systému, neboť pro to žil Sókratés příliš blízko reálnému životu, od něhož naopak Platóna odpoutaly neblahé zkušenosti, aby mu náhradou daly volnost myslitelské práce. Ale toto vzdálení bylo, řekli bychom, jen fyzické, ne myšlenkové. Platón se nestal nikdy lhostejným ke společnosti a nenásledoval některých jiných žáků Sókratových, z nichž jedni se cítili doma všude, druzí nikde. Nemohl-li se postavit svým spoluobčanům v čelo a vésti je činem, nedal si ničím vzít své přesvědčení, že přes všechny zmatky doby jest cílem člověka i obce štěstí: stal se ukazovatelem tohoto cíle i hledatelem cest, které k němu vedou.

I když nám tradice jmenuje muže, kteří se již před Platónem vědecky zabývali organizací státního zřízení, přece to byli jen předchůdci, a ne zakladatelé.

Aristotelés jmenuje milétského architekta Hippodama, vrstevníka Sókratova, a zachovává paměti návrh ústavy, který vypracoval Hippodamos snad pro své rodné město. I kdybychom znali všechny podrobnosti skutečného provedení, sotva bychom tu cítili více než hmotu, které chybí podřízení živé myšlenky.

Platón byl první z myslitelů, který obsáhl svou teorií veškerou složitost občanského života od stavu, kdy ještě není obce, až po dobu, kdy zaniká pozemský život občanův, aby se vlil do mytické věčnosti. Podařilo se mu to proto, že přijal pro ni pevný základ, jednu velkou a jednoduchou myšlenku, pojem *spravedlnosti*. Vždyť vlastně celý spis o ústavě má mezi Platónovými díly příbuzné právě v těch dialozích jeho mládí, které jednají každý o jednom určitém druhu ctnosti, jako *Lachés* o statečnosti, *Charmidés* o uměřenosti, *Euthyfrón* o zbožnosti. A snad nebyl Platón toho dalek, napsati i podobnou monografii o *spravedlnosti*, jež měla v etických názorech řeckých místo na stejném stupni jako ony jmenované ctnosti a jež nebyla neznáma i jiným politickým teoretikům, kteří však ji více jmenovali, než o ní přemýšleli. Že k tomu nedošel anebo že od základů přestavěl provedené již dílo, toho příčinou bylo to, že se mu *spravedlnost* objevila ctností sociální. I když pak uvažuje o *spravedlnosti* nepřesahující obvodu lidské individuality, nemyslí o ní jinak než sociálně a nalézá ji v náležitém poměru částí, ze kterých se mu individuální

PŘEDMLUVA

duše skládá. Myšlenka, že společnost jest velký organismus, prostupuje se s myšlenkou, že duše jest zmenšený obraz společnosti; tři stránky duše podobají se třem stavům v obci, ale nelze jen prostě říci, že jest tu politika založena na psychologii nebo psychologie na politice. V konkrétním životě jeví se spravedlnost dělením práce. Filosofu, který bolestně cítil úpadek mravní síly athénské obce své doby proti době bojovníků marathónských, zachránil pojem spravedlnosti jeho víru v dobro a štěstí lidské společnosti a velkým vyznáním této víry jest jeho spis *Politeia*, *Ústava*. Šlo o to, pojem spravedlnosti očistiti od všech lží, které se na něm usadily, jak procházel zništěnými rukama i myslmi oddanými prospěchářství, aby se ukázalo, že spravedlnost není jen lidský výmysl, kterým si chtějí pomáhati slabí, nýbrž že jest to vpravdě ctnost, dcera Dobra, prostá jako všechno moudré a krásné, neboť neobsahuje v sobě nic jiného než příkaz, aby každý konal své dílo. Platón ukázal, že pramenem spravedlnosti jest *fyxis*, přirozenost, a nikoli lidská úmluva.

Šťastné kompoziční myšlenky promítnouti spravedlnost ve velkém měřítku na celé státní zřízení využil Platón k tomu, aby proti skutečnému stavu rodné obce i jiných obcí, které poznal, postavil budouvu obce dokonale krásné. Kdežto ostatní ctnosti individuální předváděl cestou logického rozboru, vede ho zde jeho umělecká metoda k tomu, že pojem před posluchačem tvoří, ukazuje, jak obec vzniká z dohody rozumných jednotlivců, vypjatých z proudu dějinného vývoje a izolovaných také ode všech individuálních činitelů. Ze sdružení čtyř nebo pěti lidí, spojených mezi sebou vzájemnými hmotnými potřebami, vyrůstá velkolepá organizace, pozemské vtělení spravedlnosti.

Platón si dal otázku, bude-li společnosti jeho doby možno dojíti tam, kde pro ni objevila filosofova myšlenka nový život, ale nechce, aby na odpovědi závisel úsudek o ceně díla. Na druhé straně ukázal cestu od výšiny své ideální obce k obcím skutečným, vedoucí po stupních většího a většího zhoršování. Jest smutné, že právě tento úpadek a vůbec všechno líčení lidské nespravedlnosti jsou jediné realistické partie, k nimž mohl Platón užítí přímého pozorování a vlastních zkušeností, kdežto o jeho „krásné obci“ platí pro chladné praktiky úsudek Polybiův, že to jest pouhá fantazie, již není možno srovnávati se skutečnými historickými formami státního zřízení.

PŘEDMLUVA

Třídí-li se ústavní zřízení podle toho, kdo jest v čele státu, jest ústava Platónova aristokracií, vládou nejlepších, v původním smyslu toho slova. Kdo jsou ti nejlepší a jakým způsobem se stávají nejlepšími, těmto otázkám jest věnována velká část *Politeie*, již bychom velkým právem mohli nadepsati „ideály výchovy“. Říká se, že Platónova obec jest spíše církev než stát: nuže, tato výchova jest veliký křest, jehož milostí jest schopnost viděti pravdu. A osudná otázka, kde a jak začít s takovouto výchovou ve skutečné společnosti, probouzí Platóna z jeho filosofického snu.

A tu jsme u věci, která snad bude čtenáři naší doby nejvíce brániti, aby přijal Platóna mezi své rádce a učitele, a která snad právě dnes, v době hlásané rovnosti všech lidí, způsobí, že jeho dílu bude upřena schopnost býti kladným činitelem v nynějším životě. Platón neuznává rovnosti všech občanů a právě naopak zakládá své zřízení na nerovnosti jednotlivých tříd, ba možno u něho mluvit o třídě privilegované, o šlechtě. Třída výrobní jest u něho třídou v plném smyslu nejnižší, jak patrně již z toho, že jest pro celek obce tím, čím jsou individuální duši žádosti a chtíce, a že její dokonalostí jest jen negativní ctnost, uměřenost, rozumné a střizlivé ovládnutí těch chtíčů; ostatně Platón jí věnoval celkem málo pozornosti, a kde o ní mluví, činí to nejčastěji proto, aby se od ní tím patrněji odrážela důležitost třídy správců a bojovníků. Ale tu třeba již zde důrazně upozorniti na to, že členem té nejvyšší třídy nečiní rod, ani majetek, ani fyzická síla nebo něco jiného podobného, nýbrž nejkrásnější a jediné spravedlivý census, osobní zdatnost: proto zůstávají hranice tříd otevřeny a jednotlivci mohou býti přesazováni do třídy vyšší nebo nižší. Tím se stává, že třída „strážců“ jest vlastně třída těch lidí, kteří jsou právě v obci nejlepší. Ze zájmů této třídy jest vyloučena nejen touha po moci pro moc samu, nýbrž i všechna výlučnost prospěchu buď třídního nebo individuálního. Jejím vůdcem jest dobro celé obce a za tím jde i tam, kde se takto rozchází s vlastním zdánlivým prospěchem.

Bylo by ostatně zásadní nedorozumění přenášeti kterékoli dílo antické řekli bychom mechanicky do doby nové a uváděti je v přímý styk s našimi řády. Při takovém způsobu by bylo nasnadě stavěti něco za vzor, co nám dnes vzorem býti nemůže, a na druhé straně odsuzovati něco jen proto, že v tom naše oči pro vnější složky, nám přirozeně cizí, nezahledly podstatného jádra všelidského. Tu třeba

PŘEDMLUVA

dobře rozlišovati věci hlavní od vedlejších, věčné od efemérních, rozeznávati myšlenky od jejich provádění, závislého vždy na tom, jaký stav nalézají v takzvané skutečnosti. Jest třeba znáti proměnlivé prostředí, abychom z něho dovedli odloučiti neproměnlivou pravdu. To dovede odborník svým věděním, neodborník životní zkušeností a citem, jen když uzná, že to musí býti provedeno, a má k tomu dobrou vůli. Tak například nelze přijmouti Platónova oceňování jednotlivých tříd, poněvadž to předpokládá takové názory na hmotnou práci, jaké jsou dnes již nemožné a které nebyly speciálně Platónovy; ale vyloučíme-li tohoto rušivého a proměnlivého činitele, zbývá nám čistá myšlenka, že má každý stav a každý člověk v obci konati své dílo a „mnohodělnost“ že jest škodlivá a nemravná: myšlenka platónosti věčné. Říditi stát náleží u Platóna stavu filosofů; i když po zkušenostech naší doby vidíme, že by nebylo nemožno tomuto požadavku vyhověti doslova, přece lze i tu abstrahovati a dosaditi místo těch odborných „přátel moudrosti“ se všemi znaky Platónova prostředí lidi vynikající po stránce rozumové i mravní, náležitou výchovou ke svému úkolu připravené: myšlenka, která má životní sílu i nyní a která přece není všeobecnou povrchní moudrostí, nýbrž znamená určitý program, jak patrně nejlépe z toho, že nalézá v novodobé teorii i praxi soupeřícího odpůrce.

*

Úvahy právě pronesené byly by zbytečné, kdybychom předkládali *Politeiu* českým čtenářům jako dílo, kterému bude učiněno dosti, když dojde chvilkové pozornosti pro jméno svého autora a když se mu podaří rozšířiti nebo prohloubiti něčí *vědění* o Platónovi, o řecké filosofii, o řecké kultuře. Také není tento překlad určen filologům, kteří mohou čísti Platóna v jeho jazyce; ti znají a poznávají Platóna, jak mluví svou vlastní řečí, a dobře vědí, že tohoto jazyka překládati nelze. Účel našeho překladu jest jiný, větší. Vzpomínáme, že řecké obce v těžkých chvílích svého života povolávaly filosofy, přátele moudrosti, aby se stali jejich zákonodárci nebo jim upravili jejich rozvrácený život. Také Platónovi žáci a snad i Platón sám byli takto činní. A proto chceme, aby slova moudrého Athéňana, jež přetrvala věky a jsou větší a silnější než nedorozumění našich dnů, byla slyše-

na dnes i u nás a pomohla stavěti náš veřejný život na jednoduchém, ale pevném základě svého učení o spravedlnosti. Co je postaveno jinak, bývá po jistých dobách vždy skáceno a smeteno za bouře, jež činí na čas myšlenku o lidském štěstí pohádkou starých časů nebo snem prostých srdcí. Takových bouří by nebylo, kdyby si zrak rozumu získal aspoň takovou platnost, jako má zrak fyzický, kdyby byl jeho hlas slyšen dříve než hlas nelítostné a hrubé zkušenosti. Ten hlas rozumu jest jednoduchý, jako jsou prostá slova pravdy; a tu vznikává jakýsi ostych a nedůvěra k této jednoduchosti, obava, aby nebyla ztotožňována se zpozdilostí a neschopností vyššího názoru. Přijde-li k nám veliký filosof a bude k nám mluvit, co se již dávno ozvalo v našem rozumu a v našem citu, co však jsme dosud z ostychu umlčovali, snad u leckoho z nás dojde ke krásnému osvobození, jehož následkem budou souhlasné činy.

Z těchto důvodů bych rád usnadnil cestu k Platónovu dílu dnešnímu čtenáři, pokud se ve svém myšlení dosud s Platónem nesetkal. Jde tu o věc velkou a bylo by hodno politování, kdyby buď nesprávné nazírání nebo nedostatek vytrvalé pozornosti způsobily, že by byla ztracena. Vytrvalé pozornosti bude pak potřebl, abychom překonali zejména některé stati obsahu logického a noetického, které se snad nám zdají nezvyklé. Nezapomínejme, že tu stojíme u kolébky logiky a že se tu leccos opravdu teprve hledá, co nám jest docela obyčejnou formou myšlení a čemu již nijak nevěnujeme pozornosti. Právě těmi logickými výklady očisťuje Platón duši „strážců“ obce od zmatků všedního myšlení a uvádí ji ve styk se světem idejí. V dnešní řeči to znamená, že Platónův vládce musí umět mysliti, aby mohl vlásti: smysl nesmrtelného podobenství na začátku VII. knihy jest Platónovi podstatnou částí politické teorie.

Snad i dialogická forma a k tomu forma dialogu vypravovaného jest nám nezvyklá. Jest to však forma, ve které Platón, žák Sókratův, myslel, neboť to byl způsob přijatý a osvědčený ve skutečné činnosti těchto přátel moudrosti. Dialog jest dle Platónův Sókratovi za nejkrásnější dar, který od něho dostal, za umění živým slovem v družné součinnosti nalézati cesty pravdy.

Platón neměl určité filosofické terminologie. I to souvisí jednak se skutečným stavem myšlení, kdy se teprve vyhraňovaly pojmy, nyní třeba běžné, jednak s jeho metodou, jež neznala soustavného výkladu

PŘEDMLUVA

a jejímž věrným obrazem jest dialog. Platón nevykročil z mezí skutečného živého rozhovoru: z jeho slohu a jeho řeči vytvořil své umění. S moderní vědeckou prózou jeho filosofických básní nelze srovnávat. Vžijeme-li se do toho, že máme před sebou rozmluvu a ne odborné pojednání, nebudou nám překážeti umělé známky improvizace, odbočky a zdánlivé trhání myšlenkového pásma, jimiž se takto i formou projevuje činnost Platónova myšlení.

*

Rozmluva o ústavě není podána dramaticky, nekoná se před námi, nýbrž jest vypravována od hlavního účastníka, Sókrata. Tato forma nepřímého dialogu, našemu slovesnému umění nezvyklá, jest kořenům tohoto literárního útvaru bližší než dialog přímý: všechny jeho nevýhody, např. neustálé uvádění otázek a odpovědí rčeními „pravil“, „děl jsem já“ apod., jsou bohatě vyváženy tím, že tu jest dána možnost vypravováním vylíčiti prostředí, ve kterém se rozmluva konala, a představití vnější účinek jednotlivých jejích míst.

Komu vypravuje Sókratés rozmluvu o ústavě, není naznačeno a nemá po stránce kompoziční významu. V dialogu *Timaíos*, jenž se k *Politeii* připíná a stručně opakuje část jejího obsahu, čteme sice, že Sókratés rozmlouval s Kritiou, Timaiem, Hermokratem a ještě čtvrtou, nejmenovanou osobou, ale tato spojitost byla vytvořena až dodatečně při vzniku dialogu *Timaíos*.

Rozmluva se koná v domě Polemarcha, syna Kefalova a bratra řečníka Lysii. Kromě Kefala a Polemarcha účastní se jí Platónovi bratři Glaukón a Adeimantos, sofista Thrasymachos a jeho přívrženec Kleitofón; přítomny jsou i jiné osoby, jako Lysias, Euthydémos, Charmantidés, Nikératos, které však do hovoru nezasahují. Nejsou to holá jména, přivěšená snad k pronášeným odpovědím a otázkám, nýbrž jsou to individuality s charakteristickými, ostře vyznačenými rysy. Glaukón a Adeimantos se stali nesmrtelnými, když se jich dotklo umění jejich velikého bratra.

Rozmluva jest motivována životním názorem, který pronáší stařec, chystající se „se sladkou nadějí“ k smrti, a závěrem jest veliký mýtus o tom, co následuje po dokonání pozemského života. Takto jest život individuální rámcem pro výklad o životě v obci a spravedlnost nabý-

PŘEDMLUVA

vá posvěcení, když jest ukázán její význam, přesahující tuto zemi i hranice lidského věku.

*

Návrh ústavy podaný v *Politeii* nebyl Platónovým posledním slovem o zřízení obce. Zůstal mu vždy trvalým vzorem, ideálem, ale životní zkušenost mu vzala onu víru v člověka a snad i víru v bývalé přesvědčení, že poznati dobro má nezbytným následkem dobro konati. Uviděl, že ideální ústavu *Politeie* nelze sloučiti s lidskou společností a že by byla možná jen mezi bohy nebo božími syny. Ale přesto až do konce svého života zůstal tím, čím se projevil hned v mládí, horlitem pro lepší uspořádání lidských věcí, a to nejen v teorii, nýbrž i v praktické činnosti, ne pro svou rodnou obec – pro tu se narodil, jak sám praví, pozdě –, nýbrž pro obce cizí, zejména pro Sicílii. A tu na sklonku svých let pokusil se o novou syntézu svých reformních myšlenek v díle, které bylo vydáno až po jeho smrti, v *Zákonech*. To byla „druhá obec“, již nabízel své době. Jejím podkladem již nebyla myšlenka spravedlnosti, nýbrž skutečnost, kritika dvou historických ústav uznané pevnosti, krétské a spartské. Není tu rozdělení úkolů, obdobného funkcím duše, není tu ani vládnoucí třídy filosofů, vypěstované zvláštní výchovou; jen malý sbor členů „nočního shromáždění“ dbá o to, aby politika státu se neodchýlila od směrnice dobra. Uskutečnění této druhé ústavy není odevzdáno výchově, nýbrž moci: schopný samovládce by nejspíše mohl provést potřebné reformy. Jen přesvědčení o souvislosti sociální etiky s etikou individuální zůstalo Platónovi až do konce a vědomí poměru k božstvu, nikdy nepopírané, stalo se mu nyní podstatným činitelem ve všem lidském konání.

„Třetí obce“, uskutečnění svého návrhu daného v *Zákonech*, Platón neviděl.

Ti, kdo přišli po Platónovi, právem se vraceli k *Politeii* a v ní nalézali jeho politickou teorii. *Politeia* se stala předmětem kritiky a vzorem k napodobování; ale hlavní její účinek nezáležel v tom, že různí duchové projevíli k ní tím nebo oním způsobem svůj poměr, nýbrž že vůbec dala pro všechny věky příklad, jak možno, aby si člověk vystavěl své království, ať už s myšlenkou vskutku reformovati konkrétní stav, ať už jako politickou utopii. Na odbornou politic-

ko-historickou literaturu antickou měl Platón vliv nepřímý, neboť zde více působil Aristotelés, Platónův žák a kritik, duch empirický, žijící v bližším styku s otázkami skutečnosti než Platón, a přece životu vzdálenější. Aristotelés vedl útok nejen proti komunismu hlásanému v *Politeii*, proti jejímu třídění stavů a proti teorii o postupné degeneraci ústav, nýbrž i proti zásadnímu pojetí obce jako jednotného celku, jako velkého jedince; Aristotelés vyšel od člověka, a ne od myšlenky, a nevěřil, že by člověk byl schopen zbaviti se všeho individuálního a býti jenom občanem; byl učenec, ale nebyl prorok. Jistě však se jeho vlastní teorie vysoko povznesla právě tím, že mu bylo bojovati s politickou naukou Platónovou.

Ciceronovo dílo *De re publica*, Augustinův spis *De civitate Dei*, Morova *Utopia*, Baconova *New Atlantis*, Campanellova *Civitas Solis* – všude tu možno viděti přímou nebo nepřímou souvislost s dílem Platónovým, jehož dědictví bylo dost veliké, aby se o ně mohli dělit sociální reformátoři, skuteční nebo jen literární, se snílky, plaše se stavějícími mimo pozemský svět.

Teorie založené jedině na materialistickém názoru na svět jsou Platónova ducha vzdáleny. Zdali jsou ty schopny přinést lidstvu štěstí, jež zůstává i jejich cílem, ukáže myslícímu rozum, nemyslícímu doba zkoušky.

*

Platónova *Politeia* donedávna do češtiny přeložena nebyla. *Civitas* Augustinova v překladu Čelakovského přichází do české literatury téměř o sto let dříve. Z Platóna byly u nás známy do začátku 19. století jen jednotlivé citáty a úryvky, překládané z latiny a němčiny. Prvním skutečným překladatelem Platóna možno nazývati Františka Palackého, jenž přeložil část dialogu *Faidros* v I. svazku *Musejníku* r. 1828. Do úplného překladu Platóna chybí nám ještě nyní mnoho; proti jiným literaturám jsme tu opožděni průměrem asi o sto let. Ale ani latinský překlad Marsilia Ficina z 15. století, jenž objevil Evropě Platóna před renesancí řečtiny, neměl u nás takového účinku jako jinde.

Není zde na místě, vykládati o příčinách těchto věcí. Upozorňuji na ně jen proto, že to jest jeden z velmi četných příkladů, že antika

PŘEDMLUVA

naší literatury, a tím i naší kultury vůbec dosud nedala, co by jí dáti mohla a co se stalo významnou zkušeností literatur jiných.

Platónovu *Ústavu* první přeložil do češtiny Emanuel Peroutka. Předčasná smrt mu zabránila, že nemohl svého překladu, díla svých mladých let, přepracovati, jak by si byl přál, a vydati tiskem. Můj překlad měl a chtěl býti takovým přepracováním, ale odchylky, o jichž potřebě jsem byl přesvědčen, jsou tak četné a tak veliké, že se ho neosměluji přiřítati v nynější podobě svému nezapomenutelnému předchůdci v této práci.

Panu prof. dr. Zdeňku Hujerovi děkuji za vzácnou ochotu, se kterou mi dovolil, abych užil jeho oprav a doplňků k Peroutkovu překladu.

Překládal jsem, až na několik málo odchylek, z řeckého textu ve vydání J. Burneta (*Platonis opera*, sv. IV, 2. vyd., Oxonii 1909); několik málo míst, kde jsem se od textu Burnetova odchýlil, jest uvedeno v poznámkách. Spolehlivým vůdcem v interpretaci Platónových myšlenek mi byl zejména anglický komentář *Adamův*.

Poznámky, které jsem připojil za textem, nechťají býti výkladem *Politeie*, nýbrž vysvětlují jen taková místa, kterým by náš čtenář jinak nerozuměl, a nahrazují v jednotlivostech ono všeobecné vědění, s kterým četli Platónovo dílo jeho vrstevníci.

Celkový obraz o pojmu řecké polis, jenž jest našim poměrům cizí, a výklad o myšlenkovém postupu Platónova díla podal Emanuel Peroutka sám v pojednání, které chtěl míti úvodem ke svému překladu a které následuje za touto předmluvou. Otiskujeme je beze změny, ač jest patrné i na něm, jak významnou hranicí v našem životě jest válka a související s ní obnovení naší svobody.

*

Přál bych si, aby toto dílo Platónovo nebylo snad čteno jen od filologů, jimž bohužel u nás zůstává většina překladů z antických literatur, nýbrž aby je četli všichni ti, komu záleží na prostých a moudrých myšlenkách o spravedlnosti, dobru a štěstí, aby tyto myšlenky vstoupily slovem i tiskem do našeho života a v každém z nás aby se dostal k vládě milovník moudrosti, poznatel dobra – rozum.

